

УДК 94(71)«19/20»

Боблієнко О. П.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри
філософії та суспільних наук, Вінницький національний
медичний університет ім. Миколи Пирогова
(Україна, Вінниця), lenaboblienko@yandex.ua

КАНАДСЬКИЙ ЕТНІЧНИЙ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ В ЗАХІДНІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Досліджено процес інституціоналізації мультикультуралізму в Канаді у порівнянні з неінституційованою мультикультурністю в інших країнах Західної цивілізації – США та європейських державах.

У Канаді протягом останньої третини ХХ століття було офіційно прийнято політику мультикультуралізму. Відсутність домінуючої етнічної групи і культури надала можливість всім етнокультурним групам свободу самоідентифікації та самовираження, а також акцентування власної особливості. Для США більш характерним став культурний плюралізм, де в рамках домінуючої групи іммігрантів, свою етнічну та культурну ідентичність можуть демонструвати представники інших груп. В європейських країнах етнічні та культурні меншини дислокуються в межах національних держав і демонструють прив'язаність до власних культурних традицій. У традиційних іммігрантських країнах – США, Канада, Австралія – багатоетнічне суспільство формувалося на основі спільної бази єдиного громадянства. А в державах, де іммігрантські кола походять переважно із країн, що розвиваються – у рамках домінування титульної нації і надання певних прав етнічним меншинам.

Ключові слова: мультикультуралізм, етнічна група, етнокультурна група, Канада, Сполучені Штати Америки, Західна Європа, Західна цивілізація.

Актуальність дослідження мультикультуралізму у новітній період сучасної світової історії, особливо у тих країнах, що належать до Західної цивілізації, та розглядаються як приклад вирішення проблем міжетнічної та міжкультурної взаємодії, обумовлена, по-перше, багатонаціональним складом населення України, а по-друге, швидким поступом нашої держави і суспільства на шляху інтеграції до світового міжнародного співтовариства. Вивчення досвіду інших країн має не лише науковий інтерес, але й неабияку практичну цінність.

Тема мультикультуралізму активно досліджувалася вченими наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Безперечно, значний внесок у дослідження політики багатокультурності зробили представники канадської та американської наукової думки: Н. Біссондас [1], Дж. Рекс [2]. Вивчалась дана тема і в країнах колишнього союзу. Свій внесок зробили російські науковці В. Соколов [3] та А. Черкасов [4], польські вчені Е. Можейко [5], А. Сліз [6], чеський дослідник та публіцист В. Белоградський [7]. В Україні комплексне дослідження питання багатокультурності проводила В. Богатирець [8], заслуговують на увагу праці О. Щерби та В. Желіско [9]. Вищезгадані вчені розглядали тематику етнокультурної мозаїки країн сучасної Західної цивілізації та проблеми збереження культур малих етнічних груп.

Мета даної статті полягає у аналізі процесу інституціоналізації мультикультуралізму в Канаді у порівнянні з неінституційованою мультикультурністю в інших країнах Західної цивілізації – Сполучених Штатах Америки та європейських державах.

Першими країнами, в яких було офіційно проголошено мультикультуралізм, стали Канада (в 1971 році) та Австралія (в 1978 році). Ця модель не стала автоматично прикладом для наслідування. Більшість багатокультурних суспільств швидше погоджувалися на культурний плюралізм, ніж на мультикультуралізм. Проте, зростання значення культурних меншин поширювало дискусію про мультикультуралізм в інших країнах Західного світу.

Мусимо пригадати, що колонізація Канади потягнула за собою виселення місцевого населення

до резервацій і боротьбу за контроль над територіями між представниками двох європейських народів – англійців і французів. Змагання між ними поклали початок тривалого формування канадського суспільства, що характеризувалося спочатку «двокультурністю» та «двомовністю» (офіційно терміни запроваджені з 1963 року), які стосувалися засновників федерації – британців та французів, а пізніше викликали реакцію, так званої, третьої сили, тобто представників інших етносів. Відтак, Канада перетворилася в класичний зразок етнічної мультикультурності. Канадське суспільство почали характеризувати як мозаїку із багатьох етнічних груп, що представляють свої окремі культури, які, зберігаючи характерні риси, взаємодіяли між собою в рамках суспільної інфраструктури [5, с. 145–146]. Проголошення мультикультурності Канади в 1971 році офіційно закріпило існуючу на той час політичну практику. Значна особиста заслуга у визнанні рівноцінності всіх етнічних суб'єктів канадського суспільства, а не домінування британської та французької груп, належить діючому тоді прем'єр-міністру країни П'єру Еліоту Трюдо. Але, дане рішення не можна розглядати виключно як «акт доброї волі» і свідому відмову від домінування. Воно, як і інші доленосні компроміси, приймалося в умовах жорсткої боротьби і стало наслідком, у тому числі, протистояння з британською метрополією: Королівська Комісія запропонувала програму, що додавала авторитетності двом титульним етнічним групам і зіштовхувала всі інші етноси на маргінальні позиції.

У результаті була закріплена офіційна двомовність на державному рівні, та передбачено для всіх етнічних груп свободу дотримання власних цінностей, підтримки традицій, мови, історичної та національної пам'яті, і одночасно засвідчено піклування про єдність держави, гарантією існування якої повинна бути відсутність домінування будь-якої однієї культури над іншими [6, с. 16]. Такий підхід уможливив соціальну інтеграцію, а не асиміляцію недомінантних етнічних груп населення Канади.

Відповідно до ідеї мультикультурності, етнічні групи, що населяли територію Канади, отримали право на вільний розвиток та демонстрацію своєї культури, як це передбачено статтею 27 Міжнародного пакту про цивільні та політичні права Організації Об'єднаних Націй: «У тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою» [10].

Підтвердженням офіційної політики мультикультурності Канади стало також внесення в 1982 році до Конституції, яка базується на Канадській Карті Прав і Свобод, запису, що «дана Карта повинна бути інтерпретована у відповідності з охороною та підтримкою багатокультурної спадщини Канади» [11, с. 77]. Цей запис дав право громадянам Канади вільно демонструвати свою етнічну приналежність та відмінність від інших етнокультурних груп. 12 липня 1988 року дана теза була підтверджена і закріплена окремим Законом про мультикультурність Канади (Canadian Multiculturalism Act) [12]. Етнічне та культурне різноманіття було визнано основою канадської спадщини, а в канадському суспільстві

було легалізовано громадську єдність, лояльність до держави та затверджено цінність громадянства. Останні дві риси уможливили подальше існування Канади як єдиної держави, не дивлячись на постійне історичне протистояння її англійської та французької частин. Канада свідомо була перетворена на територію взаємодії різних етнічних і культурних груп в єдиному суспільстві, а також свідомо, на законодавчому рівні, було прибрано передумови системи домінування одного чи декількох етнокультурних груп, що призвело до необхідності взаємоповаги та гармонізації міжкультурної взаємодії виключно в рамках передбачених державною структур.

Прийнята канадською владою позиція мультикультурності допомогла канадцям навчитися визнавати існуючу етнічну та культурну реальність. Та, в жодному випадку, не можна сказати, що політика мультикультурності поставила крапку в канадському етноконфлікті. Мігрантів, що прибували до Канади з різних куточків світу, як і нащадків перших колоністів, розділяє культура, країна походження, релігія тощо, а часто вони, взагалі, історично взаємно вороже налаштовані. Волею долі вони змушені в Канаді проживати поруч в суспільстві, що дуже швидко змінювалося та глобалізувалося і продовжує це робити. Демонстрація взаємної поваги в багатьох випадках не була наслідком позитивного ставлення до інших етнічних і культурних груп, а ставала вимушеним кроком, продиктованим необхідністю підтримання status quo існуючого суспільного устрою.

Після прийняття і впровадження політики мультикультурності в Канаді спостерігався паралельний вплив на суспільство двох факторів. Перший – це проблема расизму і дискримінації, що знайшла своє місце, перш за все, в громадах видимих меншин (visible minority). А другий – важке формування спільної канадської ідентичності на основі громадянства (Canadien). Це дві ключові тенденції, що окреслилися як виклики політиці мультикультурності, і постійно підживлюють дискусії на дану тематику. Оскільки тема має істотне суспільне значення і торкається надзвичайно глибоких та, значною мірою, ірраціональних аспектів свідомості, таких як ідентичність, нація, історична пам'ять, то до дебатів було залучено багато прихильників та опонентів політики мультикультурності. Якщо спростити дану дискусію і подати лише ключові тези, то можна сказати, що противники звинувачують політику мультикультурності в появі етнічних гетто, дискримінації та суспільної ізоляції. А прихильники мультикультуралізму підкреслюють, що існування та взаємодія у багатокультурному середовищі якнайкраще формує толерантне ставлення до представників інших етнокультурних груп.

Джон Рекс, підсумовуючи канадську мультикультурність, поширив свої висновки і на Сполучені Штати Америки та країни Західної Європи: «проблемою Західної Європи є те, що ліберальні демократії та соціал-демократичні держави загального добробуту змушені були пристосовуватися до двох моментів. Перший стосується рівності, а другий – визнання культурного розмаїття. Деякі поважні дослідники в Європі бояться, що прийняття культурної різноманітності фактично підміє важливі та високоцінені політичні структури без одночасного покращення долі меншин. В Сполучених Штатах з'явилася своя окрема група проблем. Якщо в шістдесятих роках [XX ст. – О. Б.] правозахисний

рух прагнув допомогти чорношкірим досягти рівності громадянських прав, то наприкінці восьмидесятих років прийшло розчарування процесом, і з'явилися ідеології, які базувалися на сепаратизмі, і могли навіть вести до «розколу» Америки. Деякі з тих ідеологій обговорювалися, якраз, під етикеткою мультикультуралізму. Ця характерна риса стосується і Канади, про яку часто думають, як про головного представника мультикультурності, але в якій всі проблеми етнічної рівності пов'язані зі специфічними проблемами, викликаними націоналізмом Квебеку [2].

Відповідно до характерних рис, виділених Рексом, мультикультуралізм притаманний багатьом суспільствам, що мають етнічно неоднорідний характер, як, наприклад, Сполучені Штати Америки, Канада чи Австралія, та сучасні європейські країни, не дивлячись на те, що офіційно політику мультикультуралізму прийняли лише Канада та Австралія.

Сполучені Штати Америки пройшли своє становлення, базуючись на фундаменті англосаксонської культури, котра не втратила домінування в житті американців, хоча останнім часом і намітилися зміни. Американська мультикультурність продовжує існувати в рамках англосаксонської культури, при тому, що етнічні відмінності різних груп населення видні, що називається, неозброєним оком, проте не були належним чином інституційовані.

Мультикультурність європейських країн не формувалася шляхом винищення корінного населення і його культури, а з'явилася в рамках окремих національних держав і сталих культур у формі етнічних і культурних меншин. Ці меншини абсолютно чітко усвідомлюють і приймають своє становище в даних суспільствах, проте щораз частіше нагадують їм про надання більших прав поряд із домінуючою більшістю.

Приклад Канади, Сполучених Штатів Америки та країн Західної Європи показує, що у всіх випадках маємо справу з процесами етнічної мультикультурності, але різного роду та інтенсивності. У Канаді найбільш виразно спостерігається мультикультурність, де відсутність домінуючої етнічної групи і культури надала можливість всім етнокультурним групам свободу самоідентифікації та самовираження і акцентування власної особливості та ідентичності. Сполучені Штати Америки – це країна, для якої більше характерним є культурний плюралізм, де в рамках домінуючої групи іммігрантів свою етнічну та культурну ідентичність демонструють і інші. В європейських країнах етнічні та культурні меншини дислокуються в межах національних держав і демонструють прив'язаність до власних культурних традицій.

Широке застосування поняття мультикультурності відрізняється своїм дискурсом при описі різних історично створених реальностей. У всіх варіантах використання це стосується існування в певних кордонах єдиної політичної системи кількох етнічних груп, які мають культурні відмінності. Проте, коли дискусія на тему мультикультуралізму стосується тих суспільств, у яких наявні іммігрантські групи, що походять з країн, які розвиваються (переважно мусульманських), то, перш за все, йдеться про досвід країн Західної Європи. Якщо ж говорити про традиційні іммігрантські країни, такі як США, Канада, Австралія, то дискусія переходить в русло обговорення багатоетнічного суспільства та формування основи для спільної ідентичності на базі єдиного для всіх

громадянства. І, зрештою, коли йде мова про суспільства, де мультикультурність є сталою і органічною складовою суспільного і політичного життя, дискусія скеровується до країн, що розвиваються [13, с. 8].

У будь-якому випадку, базою мультикультурного суспільства стало тривале існування певного порядку взаємин різних культурних та етнічних груп в межах однієї держави. Цей порядок забезпечував передачу із покоління у покоління культурних структур та інституцій, що формували аксіонормативний характер цих груп. Підтримка кожним наступним поколінням іммігрантів мови, традицій, історії, норм і цінностей країни походження становить те, без чого не може існувати мультикультуралізм, в принципі. Але, держави, які офіційно прийняли політику мультикультуралізму, гарантують своїм громадянам свободу і рівність у справі вибору і підтримки визначеного культурного порядку, одночасно гарантуючи всім культурам рівні права в межах даної політичної системи – в кордонах держави.

Список використаних джерел

1. Bissoondath N. Selling illusions: The cult of multiculturalism in Canada / Bissoondath N. – Toronto: Penguin Canada, 1994. – 254 p.
2. Rex J. Multiculturalism in Europe and America / J. Rex // Nations and Nationalism. – 1995. – №1, 2. – P.243–259.
3. Соколов В. Политика многокультурности в Канаде / В. Соколов, М. Владимірова // Контакты языков и культур на американском континенте. – Саратов, 2006. – С.141–145.
4. Черкасов А. Этнокультурная мозаика и межэтнические отношения в Канаде [Электронный ресурс] / Черкасов А. – Режим доступа: <http://www.niworld.ru/Statei/cherkasov/n1.htm>.
5. Mozejko E. Wielka szansa czy iluzja: wielokulturowość w dobie ponowoczesności / E. Mozejko // Dylematy wielokulturowości. – Kraków: Wydawnictwo Universitas, 2004. – S.141–161.
6. Śliz A. Wielokulturowość i jej socjologiczny sens. Festival Caravan czy wielokulturowe street party? / A. Śliz, M. Szczepański // Studia socjologiczne. – 2011. – №4 (203). – S.7–25.
7. Bělohradský V. Soumrak multikulturalismu. Kolik cizího je nám lidské / V. Bělohradský // Společnost nevolnosti. – Praha: SLON, 2009. – S.251–261.
8. Богатирец В. В. Канадська багатокультурність: політичний досвід і суспільна практика (національний і глобальний виміри) [Текст]: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / В. В. Богатирець; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці: [б. в.], 2007. – 19 с.
9. Щерба О. В., Желіско В. Ю. Канадський полікультуралізм: виникнення та розвиток // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія». – 2013. – Вип.34. – С.283–285.
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043
11. A Consolidation of the Constitution Acts 1867 to 1982. – Department of Justice. Canada. Consolidated as of January 1, 2013. – 101 p.
12. Canadian Multiculturalism Act R.S.C., 1985, c. 24 (4th Supp.) 1988, c. 31, assented to 21st July, 1988 // Government of Canada. Justice Laws Website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-18.7/page-1.html>
13. Kempny M. Społeczeństwo polskie na progu wielokulturowości / M. Kempny, A. Karciać, S. Łodziński // U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego. – Warszawa: Oficyna Naukowa, 1997. – S.5–11.
4. Cherkasov A. Etnokulturnaia mozaika y mezhetnicheskiye otnošeniya v Kanade [Elektronnyy resurs] / Cherkasov A. – Rezhym dostupu: <http://www.niworld.ru/Statei/cherkasov/n1.htm>.
5. Mozejko E. Wielka szansa czy iluzja: wielokulturowość w dobie ponowoczesności / E. Mozejko // Dylematy wielokulturowości. – Kraków: Wydawnictwo Universitas, 2004. – S.141–161.
6. Śliz A. Wielokulturowość i jej socjologiczny sens. Festival Caravan czy wielokulturowe street party? / A. Śliz, M. Szczepański // Studia socjologiczne. – 2011. – №4 (203). – S.7–25.
7. Bělohradský V. Soumrak multikulturalismu. Kolik cizího je nám lidské / V. Bělohradský // Společnost nevolnosti. – Praha: SLON, 2009. – S.251–261.
8. Bohatyrets V. V. Kanadska bahatokulturnist: politychnyi dosvid i suspilna praktyka (natsionalnyi i hlobalnyi vymiry) [Tekst]: avtořef. dys. ... kand. polit. nauk: 23.00.04 / V. V. Bohatyrets; Cherniv. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha. – Chernivtsi: [b. v.], 2007. – 19 s.
9. Shcherba O. V., Zhelisko V. Yu. Kanadskyi polikulturalizm: vynyknennia ta rozvytok // Naukovi zapysky. Serii «Filolohichna». – Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». – 2013. – Vyp.34. – S.283–285.
10. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava OON; Pakt, Mizhnarodnyi dokument vid 16.12.1966 [Elektronnyy resurs] // Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043
11. A Consolidation of the Constitution Acts 1867 to 1982. – Department of Justice. Canada. Consolidated as of January 1, 2013. – 101 p.
12. Canadian Multiculturalism Act R.S.C., 1985, c. 24 (4th Supp.) 1988, c. 31, assented to 21st July, 1988 // Government of Canada. Justice Laws Website [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-18.7/page-1.html>
13. Kempny M. Wprowadzenie. Społeczeństwo polskie na progu wielokulturowości / M. Kempny, A. Karciać, S. Łodziński // U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego. – Warszawa: Oficyna Naukowa, 1997. – S.5–11.

Bobliencko O. P., Ph.D. in Pedagogical Sciences, lecturer of the Philosophy and Social Sciences Department of the Vinnytsya National Pirogov Memorial Medical University (Ukraine, Vinnytsya), lenabobliencko@yandex.ru

Canadian ethnic multiculturalism in the Western civilization

The article studies the process of multiculturalism institutionalization in Canada comparing it with the non-institutionalized multiculturalism in other countries of the Western civilization, i.e. the USA and European countries.

During the last decades of the 20th century the policy of multiculturalism was officially adopted in Canada. The absence of a domineering ethnic group or culture created an opportunity for free self-identification and self-expression as well as for a chance to manifest their uniqueness to all ethnic and cultural groups. The USA is predominantly characterized by cultural pluralism where the representatives of other groups can demonstrate their ethnic and cultural identity within the domineering group of immigrants. In European countries ethnic and cultural minorities function within the borders of national states and demonstrate their affiliation to their own cultural traditions. In traditionally immigrant states, i.e. the USA, Canada, Australia, a multiethnic society was formed on the basis of common citizenship. As for the states where immigrant groups originate predominantly from developing countries it is formed under conditions of a domineering titular nation and provision of certain rights to ethnic minorities.

Keywords: multiculturalism, ethnic group, ethnic cultural group, Canada, the United States of America, Western Europe, Western civilization.

Боблієнко О. П., кандидат педагогічних наук, преподаватель кафедр философии и общественных наук, Винницкий национальный медицинский университет им. Николая Пирогова (Украина, Винница), lenabobliencko@yandex.ru

Канадский этнический мультикультуралізм в Западной цивилизации

Исследовано процесс институционализации мультикультуралізма в Канаде в сравнении с неинституционализованным мультикультуралізмом в других странах Западной цивилизации – США и европейских государств.

В Канаде в последней трети XX века было официально утверждено политику мультикультуралізма, где отсутствие доминирующей группы и культуры дала возможность всем этнокультурным группам свободу самоидентификации и самовыражения и акцентирования собственной уникальности. Для США более характерным стал культурный плюрализм, где в рамках доминирующей группы эмигрантов свою этническую и культурную уникальность могут демонстрировать и представители других групп. В европейских странах этнические и культурные меньшинства дислоцируются в границах национальных государств и демонстрируют привязанность к собственным культурным традициям. В традиционных эмигрантских странах – США, Канада, Австралия – политическое общество формировалось на основе

References

1. Bissoondath N. Selling illusions: The cult of multiculturalism in Canada / Bissoondath N. – Toronto: Penguin Canada, 1994. – 254 p.
2. Rex J. Multiculturalism in Europe and America / J. Rex // Nations and Nationalism. – 1995. – №1, 2. – P.243–259.
3. Sokolov V. Y. Politika mnogokulturnosti v Kanade / V. Sokolov, M. Vladimirova // Kontakty yazykov i kultur na amerykanskom kontinente. – Saratov, 2006. – S.141–145.

общей базы единого гражданства. А в государствах, где эмигрантские круги происходят, в основном, с развивающихся стран – в рамках доминирования титульной нации и наделены групп этнических меньшинств определенными правами.

Ключевые слова: мультикультурализм, этническая группа, этнокультурная группа, Канада, Соединенные Штаты Америки, Западная Европа, Западная цивилизация.

* * *

УДК 304.444.003.1

Бондаренко О. В.,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії, Запорізький
національний технічний університет
(Україна, Запоріжжя), obond@zntu.edu.ua

СУЧАСНА «ЕКОНОМІЧНА ЛЮДИНА» ТА ЦІННОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ЛЮДИНОВИМІРНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Досліджуються особливості, а також власне тема й проблема, людиновимірності економічного розвитку сучасного етапу розвитку людства, зокрема, в аспекті становлення та розгортання понятійного конструкту «економічна людина».

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, економічна людина, цінності економічної культури, економічна свідомість, посткласичне суспільство, людиновимірність, соціальні практики.

Сьогодні в історії людства відбуваються процеси, які характеризуються кардинальними перетвореннями на рівні логіки його існування. Розгортаються нові метатенденції, на заміну попередній суспільній реальності, яка вичерпала свій історично обумовлений потенціал, приходить суспільна реальність (і людина) нового типу, руйнуються «великі наративи» класичної соціальності, йде становлення нових соціокультурних та соціальних можливостей розвитку людства, – найбільш широко ці зміни узагальнюються загальним знаменником «ситуації постмодерну» (в онтологічному вимірі) та постмодернізму, як новим способом мислення й самоусвідомлення людством (людиною) себе на сучасному етапі. В умовах культури постмодерну твориться мозаїчна, розмаїта, відкрита картина світу. Відповідно нових якостей, сутнісних характеристик, можливостей набуває людина як така; вона стає зовсім іншим історико-культурним персонажем та суспільним суб'єктом, що творить нові соціальні й духовні реалії сьогодення.

Непересічною складовою функціонування такого «нового» соціуму, важливою сферою суспільного буття, одним із суттєвих «механізмів» творення та відтворення світу, в якому перебуває та діє сучасна людина, як й у будь-яку попередню добу історії, виступає соціально-економічна сфера суспільного буття, якій, вочевидь, відповідає тип певної «економічної людини», що є носієм властивостей суб'єкта цієї соціально-економічної суспільної сфери.

Докорінні зміни суспільного життя надають якісно нового змісту його економічній складовій. Місце, роль, функції людини (як чинника, суб'єкта та об'єкта будь-яких суспільних процесів) зазнають суттєвих перетворень. Беззаперечно, нагальною постає необхідність перегляду підходів до тлумачення певних засадничих соціально-економічних принципів функціонування сучасного соціуму, – як на рівні соціуму як такого, так й в аспекті дослідження людини як «економічної людини», суб'єкта соціально-економічної сфери

сучасних (постмодерністських) суспільств. Більш того, відгукуючись на реалії сьогодення, філософські розвідки мають та покликані рішуче втручатися у процеси, що відбуваються, пропонуючи нові гіпотези, вибудовуючи теоретичні концепції різного рівня узагальнення, апробуючи різного роду евристичні здогадки, провокуючи дискусії тощо.

Представляє інтерес дійти певних висновків у соціально-філософській розвідці засад існування і функціонування «економічної людини» у суспільному бутті постмодерністської (постекономічної) епохи, зокрема, у порівнянні з економічними епохами; більш того, показати механізми соціетальної конкуренції, завдяки яким «економічна людина» потрапляє у постекономічний світ.

Сучасні дослідження, що фокусують свій інтерес на вивченні людини як суб'єкта соціально-економічних (господарських) відносин та соціально-економічної (господарської) сфери у цілому виникли не на порожньому місці. Їх джерела можна побачити у працях А. Сміта, який вважається засновником економіки як самостійної науки, А. Маршалла як автора мікроекономічної теорії, Дж. Кейнса як автора теорії макроекономіки; фактично їх зусиллями були сформовані фундаментальні засади теорії раціональної «економічної людини». Економіст О. Монгерштейн і математик Дж. фон Нейман (праця «Теорія ігор та економічної поведінки», 1944 р.) заклали основи вивчення імовірнісної економічної поведінки, зокрема, механізм прийняття рішення раціональною «економічною людиною». Проте подальші дослідження цього феномена дозволили з'ясувати, що раціональний вибір – це лише один з варіантів поведінки, – більш вагомим чинником є опосередкування дії економічних умов на поведінку людини її суб'єктивними поглядами на економіку, аж до врахування людиною суспільної думки. У середині ХХ ст., завдяки, насамперед, працям американського науковця Дж. Катони, як самостійна галузь знання з'являється економічна психологія, – Дж. Катона пропонує перший проект емпіричного дослідження психологічних аспектів економічної поведінки. Напрацювання у галузі економічної психології спонукають до трансформації класичної моделі «економічної людини» (Т. Веблен, Г. Тард, Й. Шумпетер). Нові підходи до розуміння «економічної людини» як ефективного дієвця існуючих на той час соціально-економічних практик широко досліджуються у створеній у 1970–ті роки Міжнародній асоціації з досліджень у галузі економічної психології. Західні науковці активно вивчають економічну реальність, виходить велика кількість досліджень з цієї тематики (Ф. фон Хайек, Т. Сцитовскі, Х. Лейбенштайн, М. Шериф, Г. Мюрдаль, М. Фрідман, А. Тверські і Д. Канеман, П. Самуельсон, Х. Хекхаузен, Р. Коуз, Т. Саймон, Ж. Кролар, Е. Гідденс, Х. Шес, Адзен і А. Фішбейн, П. Друкер, П. Хейне, А. Турен, П. Бурдье й інші). Засновується спеціалізований журнал «Економічна психологія», започатковуються окремі галузі економічної психології (психологія підприємництва, психологія грошей, психологія споживання, психологія економічної поведінки, психологія накопичення, економічна соціалізація, психологія прийняття рішень тощо). Праці сучасних зарубіжних вчених (Ф. ван Раай, К.–Е. Вайнерід, С. Лі, П. Веблі, Бандштаттер, Т. Танг, К. Дітгмар, П. Лунт, С. Лівінгстоун, Д. Лейзер, Ч. Ролан–Леві та інші),